

Мойсеєнко Н. Г.,

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, м. Одеса

ЧАСТИНОМОВНИЙ СТАТУС ЛЕКСЕМ SO ТА SUCH У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У статті аналізуються розбіжності у точках зору лінгвістів щодо частиномовного статусу лексем so та such, пропонується свій підхід щодо визначення їх граматичної сутності.

Ключові слова: лексема, частини мови, займенник, іменник, прикметник, прислівник.

В статье анализируются расхождения в точках зрения лингвистов относительно частеречного статуса лексем so и such, предлагается свой подход к определению их грамматической сути.

Ключевые слова: лексема, части речи, местоимение, существительное, прилагательное, наречие.

The article deals with the analysis of the differences in linguists' points of view on categorial status of lexemes so and such in Modern English, an author's approach to the definition of their grammatical nature is suggested.

Key words: lexeme, parts of speech, pronoun, noun, adjective, adverb.

Наша стаття присвячена проблемі визначення частиномовного статусу лексем **so** та **such** у сучасній англійській мові. Актуальність дослідження обумовлена відсутністю єдиної точки зору щодо приналежності зазначених лексем до тієї чи іншої групи слів [1-41]. У деяких випадках дослідники англійської мови обмежуються лише описом особливостей функціонування лексем **so** та **such** у мовленні, і не визначають їх граматичний статус [23, с.399].

Мета даної статті полягає у визначенні особливостей трактовки граматичної природи зазначених лексем різними лінгвістами та встановленні причин розбіжностей у різних точках зору.

Представники традиційної школи граматистів відносять **so** та **such** до неозначених [5, с.25;20,с.43] або вказівних [10,с.63; 11, с.42] займенників. Тоді як Дж. Несфільд називає лексему **so** вказівним прислівником.

1. My business is **urgent**, you will find it **so**.

2. Is he an **enemy**? He is **so** [21, с.39].

При цьому **so** у першому прикладі є субститутом прикметника **urgent**, а у другому – іменника із артиклем “**an enemy**”.

Аналогічної точки зору дотримується Дж. Кьорм. Однак, на його погляд, дана мовна одиниця може вживатися як предикативний займенник [14, с. 49].

У. Френсіс дану лексему у субстантивних вживаннях не розглядає зовсім, він лише відмічає, що вона, як **very** та **quite** може функціонувати у ролі модифікатора прикметника, тобто бути прислівником [16, с. 46].

Етимологічні словники зазначають, що у давньоанглійській мові дана мовна одиниця функціонувала як прислівник, і розкривають її семантику як “**in such a manner** (у такій манері), **in that way** (у такій спосіб), **to that extent** (у такій мірі)” [28, с. 447]. Наскільки це значення зберігається у прономінальних та проад’єктивних вживаннях лексеми **so** є предметом наших майбутніх досліджень.

Б.О. Льїш [19, с. 37], Т. Фролова [9, с. 40-57], Л.С. Бархударов та Д.А. Штелінг [1, с. 9-11], С.Гордон та І. Крилова [18, с. 268 – 302] у своїх роботах її навіть не згадують.

Б. Хаймович та Б. Роговська називають лексему **so** у значенні “**in this way**” займенником [20, с. 107]. До нього вони відносять також слова **here**, **there**, **now**, **then**, оскільки, як пояснюють дані граматисти, проноунс(проімена) можна класифікувати відносно інших частин мови як проноунс, проад’єктивс, проноунсрелс та проад’єктивс (проімена, проприкметники, прочислівники, проприслівники [там само].

Р. Куерк та С. Грінбаум зазначають, що лексема **so** вживається як проформа замість підрядного додаткового речення:

Oxford is likely to win the next boat race. All my friends say **so** [22, с. 301].

На нашу думку, у наведеному вище прикладі лексема **so** може розглядатися як просубстантив, бо вона у реченні виконує функцію додатка і заміщує структуру предикації, яка може бути трансформована у підрядне додаткове речення:

All my friends say that Oxford is likely to win the next boat race.

Тлумачні словники позначають лексему **so** наступним чином:

WCD, WED, RHD, UED, WBD, WNWD, W7NSD – як займенник [38, с. 456; 39, с. 657; 35, с. 349; 36, с. 376; 37,с. 546; 40, с. 765; 41, с. 795], EWD – як прислівник, сполучник, прикметник [31, с. 875]; ALD – як прикметник, що має здібність переходити у сполучник або вигук [27, с. 805]; LD – як прислівник, сполучник, прикметник [32, с. 987]; ChTCD – як прикметник, що має здібність переходити у сполучник або вигук [29, с.985]; NERD – як прислівник, сполучник, вигук, причому у статті “прислівник” зазначається, що лексема **so** може вживатися у граматичному значенні займенника, наприклад:

Has the train gone? I think **so**.

Your friend is **diligent**, but you are not **so** [34, с. 987].

Однак наведені у даних прикладах вживання лексеми, що досліджується, одержують і інше пояснення. Так, у граматиці Р. Куерка та С. Грінбаума у прикладах, подібних прикладу 1, вживання лексеми **so** розуміється як субстантивне [22, с. 234]. Приклади, подібні прикладу 2, у словнику LD ілюструють ад’єктивне вживання даної мовної одиниці:

He is **clever** – probably too much **so** for his own good [32, с. 987].

Д. Байбер та ін. трактують лексему **so** :

а) прислівником ступеню

He was **so** interesting. [12, с. 72];

б) проформою

Do you think they're going to attack?

I expect **so**. (**so** відповідає структурі предикації **that they're going to attack** [там само]).

При цьому автори не пояснюють саме який граматичний статус має ця проформа.

На наш погляд, вживання **so** у функції додатку свідчить про її субстантивацію.

в) адвербіальною зв'язкою

At least we still get promoted, **so** our season's not been completely lost [12, с. 85].

Інша точка зору надає лексемі **so** у таких вживаннях граматичного статусу прислівника [30, с. 1349].

г) членом складеного субординатора **so that**. But police do not think the arson attack was a deliberate attempt to put out lights in the town **so that** looting could take place [12, с. 86];

д) членами корелятивного субординатора **so ...that**

Confidence is **so** fragile at his stage that if recovery were to falter, interest rates would have to be reduced [там само].

Ми вважаємо, що у даному випадку **so** є модифікатором прикметника **fragile** і має розглядатись як адвербіальна проформа із значенням інтенсифікації.

Граматисти Р. Картер та М. Мак Карти розглядають **so** як:

а) субститутивну форму, що вживається замість "that – клоза"

And I know she's fond of Nicky. She told me **so**. (**so** відповідає структурі предикації *she's fond of Nicky* [13, с. 134];

б) субститутивну форму, що позначає різні відрізки мовлення

1. A: There's **so** many places that won't insure you now unless you've got locks on your doors and windows.

B: **So** I heard. (**so** позначає всю репліку мовця А) [там само].

У випадках а та б (1) автори вказують лише на функцію даної мовної одиниці як субститута, щодо її частини мовної приналежності висновки не наводять.

2. I love those red tulips.

So do I [13, с. 135].

На нашу думку, у даному випадку лексема зберігає давньоанглійське значення прислівника **swa (so)**, що співвідноситься із позначенням способу дії та перекладається як "у такій манері, таким шляхом, у такій спосіб":

So do I можна розуміти як:

"Я дію таким шляхом", тобто таким шляхом як зазначено у попередньому висловлюванні.

в) субститутивну форму, що вживається замість прикметника або предикативної фрази.

1. It has been the house that has been empty years ago. It had remained **so**. [13, с. 136].

Треба зазначити, що у наведеному прикладі **so** є замісником прикметника **empty**. Його синтаксична функція співпадає з синтаксичною функцією прикметників, це свідчить про ад'єктивізацію даного субститута.

2. I am angry. I have been **so**, many years.

3. He was and remains **so**, very conscious of his responsibilities [13, с. 134]

У таких вживаннях **so** співвідноситься із предикативами, вираженими прикметником "**angry**" та прикметниковою фразою "**very conscious of his responsibilities**", виконує синтаксичну функцію ад'єктивних предикативів, указує на неозначену якість, тобто має всі ознаки ад'єктивної проформи.

г) як прислівник ступеню:

I'm sorry, I'm **so** late [13, с. 135].

У даному випадку **so** є модифікатором прикметника **late** (той що спізнився) і має інтенсифікуюче значення, однак ступінь якості вона не ідентифікує, тому вважатись прислівником у точному сенсі цього терміну, на наш погляд, не може.

д) премодифікатор кватифікаторів

There were **so** many people in the queue, I just gave up and went home [там само].

many – детермінатор із квантифікативним значенням "багато". Лексема **so** є інтенсифікатором цього значення. Однак ступінь інтенсифікації є неозначеною.

Премодифікатор – це синтаксична функція лексеми **so**, граматичний статус даної лексеми у таких вживаннях автори не визначають.

е) прислівник способу дії

Just bend your knees – **so** [13, с. 136];

У даному прикладі, на нашу думку, граматичний статус лексеми **so** та її давньоанглійського попередника **swa** співпадають. Обидві мовні одиниці трактуються як прислівники способу дії і мають значення "таким способом, у такій манері".

є) як субординативний сполучник

He said he was busy, **so** as not hurt his feelings [13, с. 137];

ж) як дискурсний маркер

A: I'm not having it cold in the morning.

B: Oh.

A: **So** what sort of pudding is it? [там само].

Дискурсний маркер розуміється як “елемент, що не має тісного зв’язку із головним висловлюванням і є його конектором із наслідковим висловлюванням” [12, с. 104].

Дане визначення описує функціональне значення лексеми **so** а не її граматичні характеристики та статус. Існує точка зору, що у таких вживаннях **so** є прислівником [30, с. 713].

М. Суон вважає, що **so** – це:

а) прислівник ступеню

He is **so** silly.

б) субстантивне слово

The weather is stormy and will remain **so** over the weekend [26, с. 514].

Р. Сайд та Гі Велман називають лексему **so** займенником, і наводять наступні приклади її прономінального вживання:

а) I was very happy but my wife was rather less **so** [23, с. 170].

У цьому випадку **so** співвідноситься із сполученням прислівника з прикметником, тому, на нашу думку, не може бути займенником, замісником субстантивів.

б) He was an enormous influence on me, as a student and remained **so** in later life [там само].

So є субститутом іменникової фрази “**an enormous influence on me**”, оскільки головними членами її є іменник, то ми вважаємо, що у такому вживанні лексема **so** може вважатись займенником, але оскільки у іменника є залежні слова, то доцільно було б розглядати **so** як метазайменник, тобто таку мовну одиницю, що вміщує значення не тільки одного слова, але і зв’язаних із ним елементів, які у сукупності створюють одне складне поняття.

в) He is late again. **So** it appears [23, с. 170].

У такому вживанні **so** є субститутом структури предикації, виконуючи синтаксичну функцію предикатива, дана характеристика не відповідає суттєвим ознакам займенника.

Для Д. Іствуда лексема **so** – це прислівник ступеню.

I get **so** bored with nothing to do [15, с. 271].

Автор описує також субститутивні вживання лексеми **so**, однак її частиномовний статус у даних випадках не визначає [там само, с. 271-272].

Аналіз наведених вище точок зору свідчить про те, що лексема **so** розглядається у сучасній англійській як займенник, прикметник, прислівник, сполучник, вигук [7; 12; 16; 20; 22; 24; 27-41]. Ряд авторів описують функціональні характеристики даної мовної одиниці, але не визначають її граматичного значення [14, с. 136; 15, с. 272; 26, с. 115].

Деякі трактовки частиномовного статусу лексеми **so** є суперечливими [26-41].

Лексема **such** розвинулась із давньогерманських слів **swa**, **swe (so)** + **lik (body, form)**, у давньоанглійській мові це вже одне слово **swilc** із значенням “**of the kind described or implied**”, “такий, що має описані якості, або очікуваний, що мається на увазі, що припускається” [28, с. 470].

Словники ChTCD, EWD [29, с. 902; 31, с. 1542] позначають лексему **such** як прикметник та займенник, словники WBD, WNWD, NERD – як прикметник, займенник та прислівник [37, с. 2002; 40, с. 1104; 34, с. 1452]. Іноді словникові помітки є суперечливими. Так, у реченнях типу “**Such** is not my intention.” словник UED трактує лексему **such** як прикметник [36, с. 1985], тоді як LD, W7NSD та NERD вважають її займенником [32, с. 1897; 41, с. 1104; 34, с. 2001], а словник ALD – прикметником і прислівником [27, с. 997].

У синтаксичній функції премодифікатора іменникової фрази (**such** + adj. + N) (**such** terrible ideas) ця лексема помічається словником RHD як прикметник [35, с. 1100], словником WNWD, W7NSD, WBD – як прислівник [40, с. 799; 41, с. 1104; 37, с. 2002].

Окремі граматисти вважають лексему **such** “вказівним прикметником” та “вказівним займенником” [21, с. 120; 14, с. 16]. Більшість дослідників трактують її частиномовний статус як “вказівний займенник”, що може вживатись як атрибутивно, так і субстантивно [26, с. 153; 20, с. 106; 17, с. 101; 18, с. 275].

Такі граматисти як Б.О. Ільш, І.І. Иванова, А.І. Смирницький дану лексему не розглядають взагалі [19; 3; 8].

Р. Куерк та С. Грінбаум наводять приклади тільки атрибутивного вживання **such**, стосовно приналежності даної мовної одиниці до тієї чи іншої частини мови вони висновків не роблять [22, с. 132].

Д.Байбер та ін. зазначають, що лексема **such** може вживатись як:

а) займенник

Morality is a collective property and must be studied as **such** [12, с. 281].

На нашу думку, більш доцільно вважати **such** у даному випадку метазайменником, бо він охоплює не тільки значення іменника **property** але і залежних від нього одиниць “**a**” та “**collective**”.

б) як напівдетермінатор (semi-determiner)

He is **such** a flipping bastard [там само].

в) як складений прийменник (**such as**)

There are crystals, of substances **such as** tourmaline, which are sensitive to the polarization of light [12, с. 282].

г) як складений субординатор

That a generalization covers a multitude of items, **such that** is impossible to nob each one, in no way makes the generalization unclear [там само].

М. Суон, розглядаючи функціональні можливості лексеми **such**, її частиномовного статусу не визначає [24, с. 568].

Дж. Іствуд відносить дану мовну одиницю до детермінаторів, вважаючи, що групу слів частиною мови [15, с. 1].

Р. Картер та М. Мак Карті у анафоричних вживаннях трактують **such** як детермінатор [13, с. 355], у сполученні **is that** (such that) – як складений субординатор [там само, с. 559].

Р. Сайд та Гі Велман зазначають, що лексема **such** може вживатися перед іменником, щоб позначити миттєву подію, відомий факт або поняття.

Computers may potentially replace television though **such** a move seems a long way [23, с. 170].

Частиномовний статус даної лексеми вони не визначають.

Отже у сучасній лінгвістиці лексему **such** відносять до неозначених займенників, до вказівних займенників, до детермінаторів, до напівдетермінаторів, до прикметників, до складених прийменників та складених субординаторів [12, с. 281-287; 13, с. 355; 14, с. 16; 21, с. 470; 23, с. 120; 29, с. 997; 31, с. 902; 33, с. 1542; 35, с. 1891].

Ряд авторів наводить функціональні характеристики даної лексеми, але її частиномовний статус не визначає [24, с. 132; 25, с. 170; 26, с. 568].

Підводячи підсумок всьому зазначеному вище, можна стверджувати, що лексеми **so** та **such** не мають чітко визначеного місця у системі частин мови у зв'язку із своєю складною граматичною природою.

Специфічне широке абстрактне значення зробило їх спроможними до розгалуженого гіпостасису (міжкласової міграції).

На наш погляд, питання про їх частиномовний статус може бути вирішене через призму теорії прототипів, у рамках підходу до частин мови як до дискурсно-когнітивних класів слів.

Література:

1. Бархударов Л., Штелинг Д. Грамматика английского языка. – М.: Высшая школа, 1973. – 423 с.
2. Емельянова О. В. и соавт. Грамматика современного английского языка. – М.: Academia, 2003. – 639 с.
3. Иванова И. П., Буракова В. В., Почепцов Г. Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1981. – 283 с.
4. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства. – Київ: Академія, 2006. – 334 с.
5. Качалова К. Н., Израилевич Е. Е. Практическая грамматика английского языка – Элиста: Джангар, 2007. – 717 с.
6. Комаров А. С. Практическая грамматика английского языка для студентов. – М.: Флинта, 2005. – 244 с.
7. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 459 с.
8. Смирницький А.И. Морфология английского языка. – М.: ИЛИЯ, 1959. – 440 с.
9. Фролова Т.В. Грамматика английского языка. – М.: Учпедгиз, 1961. – 244 с.
10. Alexeyeva I. Theoretical English Grammar Course. – Vinnytsya: Nova kniga, 2007. – 327 p.
11. Varabash T.A. A Guide to Better Grammar. – М.: Юнвес, 2000. – 329 p.
12. Biber D. et al. Longman Grammar of Spoken and Written English. – Harlow: Pearson Education, 2006. – 1204 p.
13. Carter R., McCarthy M. Cambridge Grammar of English. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 973 p.
14. Curme G. English Language, – N. Y: Barnes and Noble, 1957. – 308 p.
15. Eastwood J. Oxford Learner's Grammar. – London: Oxford University Press, 2009. – 432 p.
16. Francis W. The Structure of American English. – N.Y.: The Ronald Press, 1958. – 614 p.
17. Ganshina M., Vasilevskaya N. English Grammar. – М.: Higher School, 1964. – 548 p.
18. Gordon E., Krylova I. A Grammar of Present-Day English. – М.: Vysshaya Shkola, 2009. – 334 p.
19. Pyish B. A. The Structure of Modern English. – М.-Л.: Prosvesceniye, 1971. – 366 p.
20. Khaimovich B., Rogovskaya B. A Course in English Grammar – М. Higher School, 1967. – 298 p.
21. Nesfield J. English Grammar: Past and Present. – London: MacMillan, 1898. – 470 p.
22. Quirk R. Greenbaum S. A University Grammar of English. – London: Longman, 1976. – 484 p.
23. Side R., Wellman J. Grammar and Vocabulary for Cambridge Advanced and Proficiency. – London: Pearson Education Ltd., 2003. – 288 p.
24. Swan Michael. Practical English Usage. – Oxford: Oxford University Press, 2003. – 653 p.
25. Willis H. Modern Descriptive English Grammar. – N.Y.: Chandler, 1972. – 378 p.
26. Zandvoort K. A Handbook of English Grammar. – London: Longman, 1957. – 351 p.
27. ALD – Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. – Oxford: Oxford University Press, 1980. – 1037 p.
28. A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language. – Amsterdam: Elsevier Publishing Co., 1971. – 844 p.
29. ChTCD – Chambers Twentieth Century Dictionary. – Edinburgh: W&R Chambers Ltd., 1973. – 1651 p.
30. EUD – English-Ukrainian Dictionary. – Vinnytsa: Nova knyha, 2006. – 1700 p.
31. EWD – The New Hemlyn Encyclopedic World Dictionary. – London: The Hemlyn publishing Group, 1988. – 1973 p.
32. LD – Longman Dictionary of Contemporary English. – Essex: Longman, 2008. – 1668 p.
33. MD – MacMillan English Dictionary for Advanced Learners, Oxford: MacMillan Education, 2008. – 1689 p.
34. NERD – New English-Russian Dictionary. – М.: Soviet Encyclopedia, 1972. – 1685 p.
35. RHD – The Random House Dictionary of the English Language. – N.Y.: Random House, 1973. – 2059 p.
36. UED – The Universal English Dictionary. – London: Routledge and Kegan Paul, 1982. – 1447 p.
37. WBD – The World Book Dictionary. – Chicago: World Book, 1986. – 2812 p.
38. WCD – Webster's Collegiate Dictionary. – Springfield: Merriam, 1947. – 1274 p.
39. WED – Webster's Elementary Dictionary. – N.Y.: American Book Co., 1981. – 759 p.
40. WNWD – Webster's New World Dictionary. – Cleveland – N.Y.: The World Publishing Co., 1977. – 882 p.
41. W7NSD – Webster's Seventh New Collegiate Dictionary. – Springfield: Merriam, 1983. – 1221 p.